

УДК 697.1.001.12

**І.Е. Фургат, к.т.н., доцент,
В.О. Мельник, ст. викладач,
І.О. Сергієнко, аспірант**

Київський національний університет будівництва і архітектури

**ОПТИМІЗАЦІЯ КОНСТРУКТИВНИХ РІШЕНЬ
ГОЛОВНОЇ МАГІСТРАЛІ ВОДЯНОЇ ТЕПЛОВОЇ МЕРЕЖІ**

За сучасною методикою гідравлічного розрахунку водяних теплових мереж діаметри трубопроводів на ділянках головної магістралі визначають по відомих витратах теплоносія на цих ділянках і по однаковому для всієї магістралі економічно обґрунтованому інтервалу питомої лінійної втрати тиску на тертя, наприклад, в межах (60 ± 20) Па/м. Діаметри трубопроводів відгалужень від магістралі визначають за умовою максимального використання наявних тисків на відповідних відгалуженнях. Однак, для нетранзитної частини головної магістралі характерними є випадки, коли всі відгалуження від певного інтервалу такої магістралі мають невикористані надлишки наявного тиску, де ці надлишки утворюються внаслідок обмежень допустимої швидкості теплоносія $w \leq 3,5$ м/с і питомої лінійної втрати тиску $R \leq 300$ Па/м [1]. В цих випадках, як правило, можна вибрати інтервал головної магістралі, що включає групу послідовно розташованих ділянок з невикористаними надлишками наявних тисків на кожному відгалуженні і додаткову, кінцеву в цьому інтервалі ділянку, що має хоча б одне відгалуження, де повністю використаний наявний тиск. В межах вибраного інтервалу можна оптимізувати конструктивні рішення магістралі, де внаслідок оптимізації буде зменшена сумарна металоємність трубопроводів вибраного інтервалу без негативного впливу на гідравлічний режим теплової мережі і приєднаних до мережі споживачів.

Оптимізація конструктивного рішення вибраного інтервалу полягає у тому, що діаметри трубопроводів, визначені за сучасною методикою гідравлічного розрахунку, зменшують на початковій ділянці (або на кількох початкових ділянках) вибраного інтервалу і збільшують на кінцевій ділянці (або на кількох кінцевих ділянках) цього інтервалу таким чином, щоб сумарні втрати тиску в тепловій мережі не зростали, а наявні напори поза інтервалом не зменшувалися (див. рис. 1).

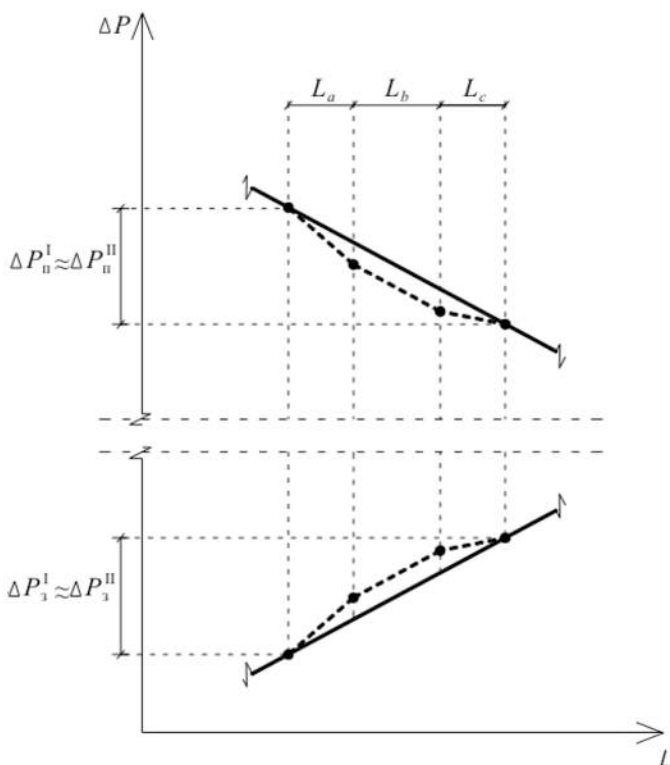

Рис. 1 Характер зміни втрат тиску ΔP по довжині L головної магістралі у варіантах до і після оптимізації (суцільна і пунктирна лінії).

L_a, L_b, L_c – довжини груп ділянок вибраного інтервалу, де діаметри трубопроводів відповідно зменшуються, залишаються незмінними, збільшуються; ΔP_n^I і ΔP_n^I – втрати тиску у подавальному і зворотному трубопроводах вибраного інтервалу у варіанті до оптимізації; ΔP_n^{II} і ΔP_n^{II} – втрати тиску у подавальному і зворотному трубопроводах вибраного інтервалу у варіанті після оптимізації.

Для демонстрації ефективності запропонованого методу оптимізації розглянемо конкретний приклад, де вибраний інтервал головної магістралі складається з розрахункових ділянок з номерами 1, 2, ..., n , а оптимізація конструктивного рішення цього інтервалу здійснюється за рахунок зміни діаметрів тільки на ділянках 1 і n (нумерація ділянок прийнята в напрямку від джерела теплоти).

У прикладі, що розглядається, контрольні відгалуження від ділянок 1, ..., $n-1$ мають невикористані надлишки наявного тиску, а на

контрольному відгалуженні від ділянки n наявний тиск повністю використаний (контрольним вважається відгалуження з меншим надлишком наявного тиску).

Порівняльні розрахунки показників гідравлічного режиму і металосмістності подавальних трубопроводів на ділянках 1 і n головної магістралі представлені в таблиці, де ці розрахунки виконані у варіантах до і після оптимізації (див. таблицю).

В таблиці позначено: L – довжина розрахункової ділянки, м; V – витрата води, м³/год; D_3 і δ – зовнішній діаметр і товщина стінки трубопроводу, м; w – швидкість води, м/с; R – питома лінійна втрата тиску, Па/м; ΔP – втрата тиску на розрахунковій ділянці, кПа; $\Delta P = 1,3LR \cdot 10^{-3}$; m_l – маса 1 м трубопроводу, кг/м; M – маса подавального трубопроводу розрахункової ділянки, кг.

Таблиця 1

Порівняльні розрахунки показників гідравлічного режиму і металосмістності трубопроводів на ділянках 1 і n у варіантах до і після оптимізації

№ п/п	Ділянка	Варіант	L	V	$D_3 \times \delta$	w	R	ΔP	m_l	$M \cdot 10^3$
			м	м ³ /год	мм	м/с	Па/м	кПа	кг/м	кг
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1	1	до	250	1300	529×7	1,81	60,5	19,7	90,1	22,5
2		після			478×7	2,23	104	33,8	81,3	20,3
3	n	до	250	18	108×4	0,66	65,4	21,3	10,3	2,58
4		після			133×4	0,43	20,1	6,53	12,7	3,18

Діаметри трубопроводів (див. таблицю) були визначені у наступній послідовності:

1) у варіанті до оптимізації діаметри трубопроводів на ділянках 1 і n були визначені за сучасною методикою гідравлічних розрахунків [1];

2) у варіанті після оптимізації були проведені наступні зміни діаметрів: на ділянці 1 був прийнятий найближчий менший, а на ділянці n – найближчий більший табличні діаметри умовного проходу трубопроводів, ніж значення цих діаметрів, визначених за сучасною методикою гідравлічних розрахунків. Товщини стінок трубопроводів були прийняті однаковими у варіантах до і після оптимізації.

Значення питомих лінійних втрат тиску R і маси погонного метра трубопроводу m_l (див. таблицю 1) були прийняті по довіднику [2].

Оскільки в результаті зміни діаметрів всі наявні тиски на відгалуженнях від ділянок 1, ..., n-1 при двохтрубній мережі зменшуються на величину ΔN , що дорівнює:

$$\Delta N = 2(\Delta P_{1}^{\text{II}} - \Delta P_{1}^{\text{I}}), \quad (1)$$

де ΔP_{1}^{I} і ΔP_{1}^{II} – значення втрат на ділянці 1 у варіантах до і після оптимізації (див. таблицю), то проектні рішення цих відгалужень у варіанті після оптимізації можна залишити без зміни за умов:

$$\Delta N_{\text{Д}j} \geq \Delta N, \quad j=1, \dots, n-1, \quad (2)$$

де $\Delta N_{\text{Д}j}$ – надлишок наявного тиску на контрольному відгалуженні від ділянки j у варіанті до оптимізації.

Після підстановки в (1) значень $\Delta P_{1}^{\text{II}}=33,8$ кПа і $\Delta P_{1}^{\text{I}}=19,7$ кПа (див. таблицю) отримуємо, що величина ΔN у даному прикладі становить:

$$\Delta N = 2(33,8 - 19,7) = 28,2 \text{ кПа}, \quad (3)$$

а умова (2) у даному прикладі має вид:

$$\Delta N_{\text{Д}j}^{\text{I}} \geq 28,2 \text{ кПа}, \quad j=1, \dots, n-1. \quad (4)$$

Визначимо для ділянок 1 і n конкретні показники ефективності варіанту після оптимізації.

Величина ΔP_{Σ} приросту сумарних втрат тиску в подавальних і зворотних трубопроводах на ділянках 1 і n у варіанті після оптимізації становить:

$$\Delta P_{\Sigma} = 2[(\Delta P_{1}^{\text{II}} + \Delta P_{n}^{\text{II}}) - (\Delta P_{1}^{\text{I}} + \Delta P_{n}^{\text{I}})], \quad (5)$$

де ΔP_{1}^{I} , ΔP_{n}^{I} і ΔP_{1}^{II} , ΔP_{n}^{II} – значення ΔP на ділянках 1 і n у варіантах до і після оптимізації (див. таблицю 1).

Після підстановки числових значень в (5) отримуємо:

$$\Delta P_{\Sigma} = 2[(33,8 + 6,53) - (19,7 + 21,3)] = -1,34 \text{ кПа}. \quad (6)$$

Оскільки в (5) величина приросту ΔP_{Σ} є від'ємною, то звідси випливає, що сумарні втрати тиску в вибраному інтервалі у варіанті після оптимізації не тільки не приростають, але навіть дещо зменшуються.

Величина ΔM_{Σ} зменшення сумарної металосмності трубопроводів двохтрубної теплової мережі на ділянках 1 і n становить:

$$\Delta M_{\Sigma} = 2[(M_{1}^{\text{I}} + M_{n}^{\text{I}}) - (M_{1}^{\text{II}} + M_{n}^{\text{II}})], \quad (7)$$

де M_{1}^{I} , M_{n}^{I} і M_{1}^{II} , M_{n}^{II} – значення M на ділянках 1 і n у варіантах до і після оптимізації (див. таблицю).

Після підстановки числових значень в (7) отримуємо:

$$\Delta M_{\Sigma} = 2[(22500 - 2580) - (20300 + 3180)] = 3200 \text{ кг}. \quad (8)$$

Величина $\Delta M_{\text{відн}}$ відносного зменшення металосмності трубопроводів на ділянках 1 і n становить, %:

$$\Delta M_{\text{відн}} = \Delta M_{\Sigma} / [2(M_{1}^{\text{I}} + M_{n}^{\text{I}})] \cdot 100, \quad (9)$$

де M_{1}^{I} , M_{n}^{I} – значення M на ділянках 1 і n у варіанті до оптимізації (див. таблицю 1).

Після підстановки числових значень в (9) отримуємо:

$$\Delta M_{\text{в.зн}} = 3200 / [2(22500 + 2580)] \cdot 100 = 6,4\%. \quad (10)$$

Таким чином, із (7) і (10) випливає, що у розглянутому прикладі внаслідок оптимізації конструктивного рішення маємо зменшення металоемності трубопроводів на оптимізованих ділянках на 3,2 т, що становить 6,4% у відносному вимірі.

З урахуванням можливості на стадії проєктування оптимізувати конструктивне рішення головної магістралі водяної теплової мережі рекомендується гідравлічні розрахунки такої магістралі у загальному випадку виконувати у три етапи. На першому етапі визначають діаметри трубопроводів за сучасною методикою гідравлічного розрахунку. На другому етапі аналізують дані цих розрахунків і за результатами аналізу надають позитивний або негативний прогноз щодо ефективності щодо можливості оптимізації конструктивного рішення головної магістралі мережі. В разі позитивного прогнозу переходять до третього етапу – етапу оптимізації конструктивного рішення магістралі з наступним розрахунком показників ефективності оптимізації.

Перший етап – етап аналізу даних гідравлічного розрахунку діаметрів виконується з метою виявлення на головній магістралі вибраного інтервалу, де задовольняються умови:

$$\Delta N_{i+m} \geq \Delta N_{\min}, \quad i=1, \dots, k-1, \quad (11)$$

$$0 \leq \Delta N_{k+m} < \Delta N_{\min}, \quad (12)$$

$$D_{m+1}^1 \geq D_{k+m}^1 \quad (13)$$

де m – номер ділянки, що розташована безпосередньо перед вибраним інтервалом;

k – число ділянок в вибраному інтервалі (нумерація ділянок прийнята в напрямі від джерела теплової);

ΔN_{k+m} і ΔN_{i+m} – надлишки наявних тисків на контрольних відгалуженнях від ділянок $k+m$ і $i+m$;

$\Delta N_{\min}$ – мінімальне значення потрібного надлишку наявного тиску на контрольних відгалуженнях від ділянок $k+i$ (порівняльні розрахунки показують, що значення $\Delta N_{\min}$ має знаходитись в межах 20 ...30 кПа);

D_{m+1}^1 і D_{k+m}^1 – діаметри трубопроводів на ділянках $m+1$ і $k+m$ у варіанті до оптимізації (між D_{m+1}^1 і D_{k+m}^1 має бути не менш одного проміжного значення діаметру умовного проходу трубопроводу).

В разі відсутності інтервалів, що задовольняють умовам (11) – (13), дається негативний прогноз щодо можливості оптимізації, тобто результати гідравлічного розрахунку, отримані на цьому етапі, залишають без змін. В іншому разі переходять до другого етапу гідравлічного розрахунку.

На другому етапі із числа ділянок вибраного інтервалу виділяють групи a , b і c послідовно розташованих ділянок (порядок групи прийнято

в напрямку від джерела теплої). В групі a і c включають ділянки, що у варіанті до оптимізації задовольняли умовам:

$$D_{a,\min} \geq D_{c,\max} \quad (14)$$

$$\Delta P_a^1 \approx \Delta P_c^1 \quad (15)$$

де $D_{a,\min}$ і $D_{c,\max}$ – мінімальний і максимальний діаметри трубопроводів в групах a і c у варіанті до оптимізації (між $D_{a,\min}$ і $D_{c,\max}$ має бути не менш одного проміжного значення діаметру умовного проходу трубопроводу);

ΔP_a^1 і ΔP_c^1 – втрати тиску на ділянках груп a і c до оптимізації.

В групу b включають ділянки, що займають середнє положення між ділянками груп a і c , де внаслідок такого положення ділянок групи b забезпечується виконання умов (14) і (15).

Далі всі або деякі діаметри умовного проходу трубопроводів в кожній групі a і c замінюють відповідно найближчими меншими і найближчими більшими діаметрами умовного проходу трубопроводів, орієнтуючись при цій заміні на максимальне зменшення металоємності мережі при виконанні умов:

$$\Delta P_a^1 + \Delta P_c^1 \geq \Delta P_a^{\text{II}} + \Delta P_c^{\text{II}} \quad (16)$$

$$\Delta N_i^{\text{II}} \geq 0, \text{ при } i \in H, \quad (17)$$

де ΔP_a^{II} і ΔP_c^{II} – втрати тиску на ділянках груп a і c у варіанті після оптимізації; ΔN_i^{II} – надлишок наявного тиску на ділянці i у варіанті після оптимізації; H – множина номерів ділянок, що належать вибраному інтервалу.

Трьохетапна методика гідравлічного розрахунку теплових мереж може бути ефективною при її застосуванні як в проектах нових теплових мереж, так і в проектах модернізації зношених теплових мереж, що актуально за умов сучасного стану централізованого теплопостачання в Україні.

Висновок.

Запропонована методика трьохетапного гідравлічного розрахунку з метою оптимізації конструктивного рішення головної магістралі водяної теплової мережі, що дозволяє зменшити металоємність трубопроводів без негативних наслідків для гідравлічного режиму мережі і споживачів.

Список літератури

1. Снін П.М., Швачко Н.А. Теплопостачання. ч.1. Теплові мережі та споруди. – К.: Кондор, 2007. – 244 с.
2. Водяные тепловые сети: Справочное пособие по проектированию / И.В. Беляйкина, В.П. Витальев, Н.К. Громов и др.; Под ред. Н.К. Громова, Е.П. Шубина. – М.: Энергоатомиздат, 1988. – 376 с.